

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดของการวิจัย และสมมติฐานของการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “ตัวแบบเพื่อพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข
 - 2.1.1 ความหมายของความอยู่ดีมีสุข
 - 2.1.2 องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 2.3 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ
- 2.4 เกณฑ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดของการวิจัย
- 2.7 สมมติฐานของการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข

2.1.1 ความหมายของความอยู่ดีมีสุข

องค์การอนามัยโลก ความหมายของความอยู่ดีมีสุขคือ การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตตัวเอง โดยมีลักษณะเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ภายใต้บริบททางสังคม การให้คุณค่าของบุคคล มาตรฐานความเป็นอยู่ในสังคม ความคาดหวัง เป้าหมายในชีวิต และความหวังใที่มีอยู่ของบุคคล (WHO, 2007)

ความอยู่ดีมีสุขแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ภารกิจ (Functioning) และสมรรถภาพ (Capability) โดยภารกิจ คือสิ่งที่บุคคลสามารถที่จะบรรลุได้ หรือสำเร็จได้ กล่าวคือภารกิจคือเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเลือกดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล และสมรรถภาพ คือการเกี่ยวข้องกับทางเลือกที่มีให้บุคคลได้เลือก หรือความสามารถที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

ความอยู่ดีมีสุข หมายถึงการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

ความอยู่ดีมีสุข คือเงื่อนไขและภาวะของสังคมที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ สามารถแสวงหาและบรรลุถึงสิ่งที่เขาปรารถนา โดยที่การกระทำของเขาเองไม่ได้ลดทอนความอยู่ดีมีสุขของผู้อื่น นอกจากนี้ ความอยู่ดีมีสุข จะต้องรวมถึงประเด็นทางจริยธรรม ทำให้ความอยู่ดีมีสุขมีองค์ประกอบในเรื่องคุณค่าและเป้าหมาย ซึ่งคุณค่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2555: หน้า 23- 47)

สรุปได้ว่า ความอยู่ดีมีสุข คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ได้แก่ เรื่องสุขภาพอนามัย การมีความรู้ มีงานทำ มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และภาครัฐมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ความอยู่ดีมีสุขยังรวมถึงความเป็นอยู่ในสังคม ความคาดหวัง บรรลุถึงสิ่งที่เขาปรารถนา โดยที่การกระทำของเขาเองไม่ได้ลดทอนความอยู่ดีมีสุขของผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ ความอยู่ดีมีสุข จะต้องรวมถึงประเด็นทางจริยธรรม

2.1.2 องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข

องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข คือการครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกัน อย่างเป็นองค์รวม จำแนกได้เป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อมๆกัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขได้อย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

2.1.2.1 สุขภาพอนามัย และโภชนาการ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการแรกของความอยู่ดีมีสุข ซึ่งการมีสุขภาพอนามัยที่ดี หมายถึงภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ การมีสุขภาพที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ซึ่งจะช่วยให้คนมีอายุยืนยาวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2.1.2.2 ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เพราะความรู้เป็นเครื่องมือที่จะเสริมสร้างให้คนมีทักษะ สร้างโอกาส และพัฒนาสติปัญญา และกระบวนการเรียนรู้ของคนให้ คิดเป็น ทำเป็น เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม กล่าวคือครอบคลุมสาระในกระบวนการเรียนรู้ ทักษะต่างๆ รวมทั้งการเข้าถึงบริการและคุณภาพการศึกษา

2.1.2.3 ชีวิตการทำงาน การทำงานจะทำให้มีรายได้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการทำงานที่ดี มีความมั่นคง และปลอดภัยย่อมทำให้คนเราสามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ และส่งผลต่อประโยชน์และเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม สรุปคือ สภาพแวดล้อมในการทำงาน รวมถึงชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพ รวมถึงการจ้างงาน และความพอใจในค่าจ้างที่ได้รับ

2.1.2.4 รายได้และการกระจายรายได้ คือการสร้างเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน และไม่มีปัญหาความยากจน มีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

2.1.2.5 ชีวิตครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุข ครอบครัวอยู่ดีมีสุขคือ ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น รับผิดชอบหน้าที่ของครอบครัว มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ลดปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้ และมีการแก้ปัญหาสังคมอย่างมีคุณธรรม

2.1.2.6 สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยสภาพแวดล้อมที่ดีย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม การมีสภาพแวดล้อมที่ดีหมายความว่ารวมถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการสาธารณสุขที่พอเพียง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคน

2.1.2.7 การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ คือมีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิ และเสรีภาพในการดำรงชีวิตมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมอยู่ดีมีสุข รวมถึงความยุติธรรม สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพทางการเมือง การกระจายอำนาจบริหารจัดการ

โดยดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. สุขภาพอนามัย	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย 6. ผลคะแนนการทดสอบวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำอย่างทั่วถึง 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการสวัสดิการและอยู่ในข่ายครอบคลุมของกองทุนประกันสังคม
4. รายได้และการกระจายรายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้านรายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้
5. สภาพแวดล้อม	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการได้รับบริการสาธารณสุขภาค 11. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 12. สิ่งแวดล้อม	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่เป็นของตนเอง 12. สัดส่วนครัวเรือนที่มิ น้ำประปาใช้ 13. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อ ประชากร 14. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อ ประชากร 15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ 16. สัดส่วนขยะต่อประชากร แต่ละปี 17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ ทั้งหมด
6. ด้านชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิกใน ครอบครัว 14. การพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจ	18. อัตราการหย่าร้างต่อ ประชากรพันคน 19. อัตราการจดทะเบียน สมรสต่อประชากรพันคน 20. ครอบครัวอบอุ่น 21. ร้อยละของครัวเรือนที่มี รายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 10

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
7. การบริหารจัดการที่ดี	15. หลักคุณธรรม 16. การมีส่วนร่วม 17. ความคุ้มค่า 18. ความโปร่งใส	22. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย 23. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 24. สัดส่วนการใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP 25. ดัชนีการรับรู้เรื่องคอร์รัปชัน

อภิชัย มงคล และคนอื่นๆ (2544: หน้า 227 - 232) ได้เสนอกรอบตัวชี้วัดความสุขออกเป็น 8 หมวดความสุข ซึ่งได้มาจากการทำ Focus group discussion จากชาวบ้านและผู้ทรงภูมิปัญญาจากเกษตรกร 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดสุรินทร์ พบว่าตัวชี้วัดความสุข ประกอบด้วยความคิด หรือวลีเกี่ยวกับความสุข ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ตัวชี้วัดความสุข

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุข
1. การมีหลักประกันในชีวิต	- มีที่ดินทำกินของครอบครัวอย่างพอเพียง - มีบ้านอาศัยของครอบครัวอย่างมั่นคงถาวร - มีอาหารการกินพอเพียง - มีเงินทองใช้สอย - มียุ่งข้าวใหญ่/ มีข้าวกินตลอดปี
2. การมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง	- สุขภาพจิตดี - ร่างกายแข็งแรง - อายุยืนยาว - ป่วยยาสมุนไพรไว้รักษาเวลาเจ็บป่วย - ไม่มีโรคประจำตัว
3. การมีครอบครัวที่อบอุ่น	- คนในครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าและมืงานทำ - คนในครอบครัวรักใคร่กันไม่ทะเลาะหรือหึงหวงกัน - ลูกขยันทำมาหากินและพึ่งตนเองได้ - ผัวเดียว เมียเดียว

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุข
4. การมีชุมชนเข้มแข็ง	<ul style="list-style-type: none"> - คนในครอบครัวมีเวลาให้กัน - เกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม - เกิดผู้นำตามธรรมชาติและมีกระบวนการพัฒนาผู้นำ - เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน - ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - คนในชุมชนมีความสามัคคี
5. การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> - มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ - มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดจากสารเคมี - มีถนน น้ำประปา และไฟฟ้า - มีสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ - เพิ่มความหลากหลาย
6. การมีอิสรภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ทำในสิ่งที่คิดโดยไม่สร้างความเดือดร้อน - ไม่มีหนี้สิน - ไม่ถูกคนอื่นครอบงำด้านความคิด - ประกอบอาชีพอิสระ
7. การมีความภาคภูมิใจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ - การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่น - ได้ถ่ายทอดความรู้ความคิดต่อผู้อื่น
8. การเข้าถึงธรรมะว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข - มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ - ได้เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทานหรือช่วยเหลือผู้อื่น

นอกจากนี้ ได้แยกองค์ประกอบหรือมิติของความอยู่ดีมีสุขว่า มีความหมายใน 6 ด้านคือ (Des Gasper, 2004)

1. ความพึงพอใจ (pleasure or satisfaction)
2. การได้รับหรือบรรลุในสิ่งที่ชอบ (preference fulfillment)
3. เสรีภาพของการเลือกใช้ชีวิต (free choice)
4. ความมั่งคั่ง (opulence)
5. การบรรลุถึงคุณค่าบางอย่าง ซึ่งเป็นอิสระหรืออยู่นอกเหนือจากตัวบุคคล อย่างเช่น การมีสุขภาพดี เป็นต้น

6. การถือครองหรือเป็นเจ้าของทรัพยากรหรือทรัพย์สิน ที่ก่อให้เกิดโอกาส
ศักยภาพหรือความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย

Goulet (1995) ได้อธิบายกรอบแนวคิดความอยู่ดีมีสุข ดังนี้

คุณค่าและเป้าหมาย โดยอธิบายมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม
สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต หรือชุมชน และต้องมีคุณค่าร่วม 3 ประการ คือ

1. คุณค่าในการที่จะดำรงชีวิตและมีชีวิตที่ยืนยาว (life sustenance)
2. คุณค่าเกี่ยวกับเรื่องศักดิ์ศรี และการได้รับความนับถือ (esteem)
3. เสรีภาพ (freedom)

สรุปคือ ทางผู้วิจัยจะใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของสำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหลักในการศึกษาในครั้งนี้ และใช้แนวคิด
อื่นๆ ประกอบ ทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข ประกอบด้วย

1) สุขภาพอนามัย ได้แก่ การมีสุขภาพอนามัยที่ดี หมายถึงภาวะที่ปราศจากโรคภัย
ไข้เจ็บหรือไม่มีโรคประจำตัว การมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา
รวมถึงมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการ
สาธารณสุข ซึ่งจะ使人มีอายุยืนยาวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2) ความรู้ ได้แก่ การใช้ความรู้เป็นเครื่องมือที่จะเสริมสร้างทักษะ สร้างโอกาส และ
พัฒนาสติปัญญา และกระบวนการเรียนรู้ให้ คิดเป็น ทำเป็น เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ศักยภาพของ
ตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน การเข้าถึงบริการ
และคุณภาพการศึกษา

3) ชีวิตการทำงาน ได้แก่ การมีงานทำอย่างทั่วถึง ความมั่นคง และปลอดภัยในการ
ทำงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน รวมถึงชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพ รวมถึงการจ้างงาน และความ
พอใจในค่าจ้างที่ได้รับการงานจะทำให้มีรายได้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิต
ที่ดีขึ้น สามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ และส่งผลต่อประโยชน์และ
เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

4) รายได้และการกระจายรายได้ ได้แก่ ความพึงพอใจในรายได้ มีการกระจาย
รายได้ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันคือการสร้างเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มี
ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การถือครองหรือเป็นเจ้าของทรัพยากรหรือทรัพย์สิน มีอำนาจซื้อเพียงพอ
ต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน และไม่มีปัญหาความยากจน

5) ชีวิตครอบครัว ครอบครัวอยู่ดีมีสุขคือ ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น คนใน
ครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า และการได้รับความนับถือจากลูกหลาน รัฐบาลทบทวนหน้าที่ของครอบครัว มี
สัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การมีความภาคภูมิใจที่ครอบครัวประสบความสำเร็จ บุตรหลานสามารถ

พึ่งตนเองได้ และมีการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรมความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุข

6) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต การมีสภาพแวดล้อมที่ดี หมายความว่ารวมถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ปลอดจากสารเคมี มีถนน น้ำประปา และไฟฟ้า มีสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ กล่าวคือการได้รับบริการสาธารณสุขที่พอเพียง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคนโดยสภาพแวดล้อมที่ดีย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่ดี เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม

7) การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ คือมีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิ และเสรีภาพในการดำรงชีวิตมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และความโปร่งใสในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมอยู่ดีมีสุข รวมถึงความยุติธรรม สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพทางการเมือง การกระจายอำนาจบริหารจัดการ

8) การปฏิบัติภารกิจทางสังคม ศาสนา และได้รับการยอมรับนับถือ ได้แก่ การเข้าร่วมชมรมต่างๆ การได้เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทานหรือช่วยเหลือผู้อื่น รวมถึงการได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Elderly)

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุไว้ว่า คือบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2546) ซึ่งให้ความหมายเช่นเดียวกับองค์การอนามัยโลก (WHO, 1998) ส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนด นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาจากเกณฑ์การเปลี่ยนแปลง สถานภาพ และความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมตามบทบาท และมีการอธิบายกระบวนการสูงอายุ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือศาสตร์ชีวภาพ (Biological view) ศาสตร์ด้านจิตวิทยา (Psychological view) และศาสตร์ด้านสังคม (Sociological view) (ประพนอม โอทกานนท์, 2554: หน้า 20-21) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 กระบวนการสูงอายุ

2.2.1.1 ศาสตร์ด้านชีวภาพ (Biological View)

ศาสตร์ด้านชีวภาพอธิบายกระบวนการสูงอายุเป็นทฤษฎี 3 ระดับคือ ทฤษฎีทางพันธุกรรม ทฤษฎีอวัยวะ ทฤษฎีสรีรวิทยา

(1) ทฤษฎีพันธุกรรม (Gene Theory)

เป็นการอธิบายถึงการสูงอายุนั้น การถ่ายทอดข้อมูลที่ผิดปกติจากนิวเคลียสของเซลล์ ซึ่งการถ่ายทอดข้อมูลที่ผิดปกติเกิดจากมีการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทอดรหัสปกติของ DNA กลุ่มของทฤษฎีพันธุกรรมประกอบด้วย

1) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) อธิบายถึงสิ่งมีชีวิตว่ามีกระบวนการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาตลอดเวลา สิ่งมีชีวิตแต่ละเผ่าพันธุ์จะมียืนเป็นตัวกำหนดลักษณะเมื่อมีอายุมากขึ้น

2) ทฤษฎีนาฬิกาชีวิต (Biological Clock หรือ Genetic Clock หรือ Programmed Aging Theory) อธิบายว่าสิ่งมีชีวิตจะมียืนเป็นตัวกำหนดอายุขัย อายุขัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตได้ถูกกำหนดไว้แล้วและเรียกว่าเป็นนาฬิกาชีวิต นาฬิกาชีวิตจะอยู่ในนิวเคลียสและโพรโทพลาซึมของร่างกาย

3) ทฤษฎีการกลายพันธุ์ (Somatic Mutation Theory) กล่าวถึงการสูงอายุนั้นเริ่มจากการผ่าเหล่าของสารพันธุกรรม (DNA) อวัยวะและระบบต่างๆเปลี่ยนแปลงไปส่งผลทำให้เกิดโรคต่างๆ

4) ทฤษฎีการสะสมความผิดพลาดของเซลล์ (Error Theory) กล่าวถึงการสูงอายุนั้น ร่างกายมีการสร้างโปรตีนที่ผิดพลาด ทำให้โปรตีนนั้นเป็นสิ่งแปลกปลอมในร่างกาย ร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มกันต่อต้านสิ่งแปลกปลอมนั้นๆ มีผลทำให้เซลล์ทำหน้าที่ไม่ได้ตามปกติและตายในที่สุด

(2) ทฤษฎีอวัยวะ (Organ Theory)

อธิบายสิ่งมีชีวิตที่มีอายุมากขึ้น อวัยวะต่างๆในร่างกายถูกใช้งานมากขึ้น จึงเกิดการเสื่อมถอย และส่งผลต่อหน้าที่ของอวัยวะนั้นๆ ทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1) ทฤษฎีการเสื่อมและการถดถอย (Wear and Tear Theory) อธิบายถึงกระบวนการสูงอายุนั้นเมื่อเซลล์มีการใช้งานจะผลิตสารเหลือใช้ เช่น Lipofuscin สะสมไว้ที่หัวใจ รั้งไข และหน่วยประสาท (Neurons) เมื่อมีการสะสมถึงระดับหนึ่ง เซลล์จะทำงานไม่ได้หรือทำงานลดลง เป็นเหตุให้เซลล์มีการเสื่อมถอยและอวัยวะต่างๆทำงานลดลง

2) ทฤษฎีระบบประสาทและต่อมไร้ท่อ (Neuroendocrine Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายการทำงานที่ลดลงของระบบประสาท และความสามารถในการจำลองเมื่อมีอายุมากขึ้น

3) ทฤษฎีภูมิคุ้มกัน (Immunological Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายถึงอวัยวะที่เป็นระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายที่ลดลง หรือสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเองมากขึ้น

(3) ทฤษฎีสรีรวิทยา (Physiological Theory)

กลุ่มของทฤษฎีสรีรวิทยา ประกอบด้วย

1) ทฤษฎีความเครียดและการปรับตัว (Stress Adaptation Theory) อธิบายว่า เมื่อเราอยู่ในภาวะเครียด ร่างกายจะปรับตัวโดยจะกระตุ้นการทำงานของต่อมไฮโปทาลามัสและพิทูอิทารี ทำให้มีการหลั่ง Adrenocorticotrophic Hormone ไปกระตุ้นต่อมหมวกไต (Adrenal Cortex และ Adrenal Medulla) ทำให้มีการหลั่ง Cortisol, Aldosterone และ Epinephrine สารเหล่านี้จะเพิ่มน้ำตาลในเลือด ช่วยให้การไหลเวียนโลหิตรวดเร็วขึ้น การปรับตัวของร่างกายนี้ช่วยให้ร่างกายสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในภาวะเครียด

2) ทฤษฎีการสะสมของเสีย (Waste Product Accumulation) อธิบายว่า ถ้าร่างกายถูกใช้งานมากและนาน ร่างกายจะสะสมของเสียไว้มาก เซลล์เสื่อม และมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่าง

3) ทฤษฎีอนุมูลอิสระ (Free Radical Theory) อธิบายว่าอนุมูลอิสระเกิดจากสาเหตุต่างๆ เช่น อาหาร รังสี มลภาวะของอากาศ การสูบบุหรี่ ซึ่งเมื่ออนุมูลอิสระทำปฏิกิริยาก็จะทำลายเนื้อเยื่อและอวัยวะเป็นสาเหตุของความแก่ และการสูงอายุนั่นเอง

4) ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Cross Linkage Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายกระบวนการสูงอายุด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงในระดับ DNA และส่งผลกระทบต่อการทำงานของร่างกาย Cross linking เป็นปฏิกิริยาเคมีที่เกิดขึ้นและทำให้ DNA มีการเสื่อมเป็นผลทำให้เซลล์ตาย

2.2.1.2 ศาสตร์ด้านจิตวิทยา (Psychological View) เป็นการอธิบายพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในแต่ละวัย โดยทฤษฎีด้านจิตวิทยาที่ใช้อธิบายกระบวนการสูงอายุ (ประนอม โอทกานนท์, 2554: หน้า 20-21) ได้แก่

(1) Jung Theories of Personality เป็นทฤษฎีที่เน้นการบรรลุความต้องการพื้นฐานของบุคคลในทุกช่วงชีวิต และการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยเมื่อบุคคลมีวัยที่สูงขึ้นบุคลิกภาพของบุคคลอาจจะเปลี่ยนไป

(2) Developmental Theories of Erikson and Peck อีริกสันได้อธิบายพัฒนาการของบุคคลตามพัฒนาการชีวิตตั้งแต่แรกเกิดถึงวัยสูงอายุไว้ทั้งหมด 8 ระยะ ผลลัพธ์ของพัฒนาการแต่ละระยะอาจมีทั้งสำเร็จก่อให้เกิดความพึงพอใจ และไม่สำเร็จก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ ในระยะต่างๆของชีวิตโดยเฉพาะวัยกลางคน หากบุคคลมีพัฒนาการทางบวก คือ มีความใจกว้าง เมื่อแผ่คนอื่น ไม่เห็นแก่ตัว (generativity) บุคคลจะเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีความมั่นคงทางจิตใจ เห็นคุณค่าตนเองและไม่สิ้นหวังในชีวิต Peck ได้ขยายแนวคิดของอีริกสัน ระบุพัฒนาการที่ผู้สูงอายุจะต้องทำเพื่อบรรลุถึงความมั่นคงในจิตใจ (ego integrity) ไว้ว่า ในวัยสูงอายุบุคคลจะต้องให้ความสำคัญและแยกตนเองจากการคิดแค่เพียงการเห็นความสำคัญของตนเอง (ego) สภาพร่างกายที่แปรเปลี่ยนไป (body) และบทบาทของตนเอง (role)

(3) Maslow's Hierarchy of Human Needs มาสโลว์อธิบายความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็น 5 ระดับคือ ความต้องการด้านร่างกาย ด้านความปลอดภัย ด้านความรัก ด้านการมีศักดิ์ศรีของตนเอง และด้านการบรรลุสัจกาลแห่งตน และการที่จะบรรลุความต้องการในขั้นที่สูงสุดจะต้องได้รับความต้องการที่พึงพอใจในระดับที่ต่ำกว่าก่อน และความต้องการเหล่านี้จะเป็นแรงขับเคลื่อนของการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์

2.2.1.3 ศาสตร์ด้านสังคมวิทยา (Sociological View)

ประพนอม โอทกานนท์ (2554: หน้า 22-24) ได้อธิบายกระบวนการสูงอายุในศาสตร์ด้านสังคมวิทยา เช่นอธิบายการเปลี่ยนแปลงบทบาทและความสัมพันธ์ของบุคคลโดยเน้นกระบวนการปรับตัว ซึ่งสามารถอธิบายโดยทฤษฎีดังนี้

(1) ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) อธิบายความสามารถของบุคคลในการปรับตัวต่อบทบาทที่เปลี่ยนแปลงตามวัยที่สูงขึ้น

(2) ทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าบทบาทของคนจะลดลงและปฏิสัมพันธ์กับสังคมจะลดลงเมื่ออายุมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ คือจะปรับตัวค่อยๆถอยห่างจากสังคม มีการสนใจตนเองมากขึ้น

(3) ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) หมายถึงกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อครอบครัว และต่อสังคม กิจกรรมเหล่านี้เมื่อมีการปฏิบัติจะทำให้ผู้สูงอายุยังรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ตนเองยังเป็นประโยชน์และยังมีบทบาทต่อสังคมอยู่ ทั้งๆที่ภาวะร่างกายทำให้มีการถอยห่างออกจากสังคม

(4) ทฤษฎีการต่อเนื่อง (Continuity Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าผู้สูงอายุยังต้องการแสดงบทบาทในสังคม แม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไป

(5) ทฤษฎีต่างยุค (Age-Stratification Theory) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีใหม่คำนึงถึงบุคคลในฐานะโครงสร้างของสังคม ผู้มีวัยในยุคสังคมต่างกันย่อมมีประสบการณ์ต่างกัน ทฤษฎีช่วยให้เข้าใจและนิยามการสูงอายุในบริบทของสังคม วัฒนธรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค รวมทั้งความแตกต่างกันในภาคส่วนต่างๆของโลก

(6) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากการพิจารณา Cost-Benefit Model ของการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมและยังมีพื้นฐานมาจากการแลกเปลี่ยนในลักษณะสมดุลในคุณค่าและประโยชน์ของการแลกเปลี่ยน ผู้สูงอายุอาจถูกมองว่าให้ผลตอบแทนน้อย ไม่คุ้มค่า อย่างไรก็ตาม คุณค่าของการแลกเปลี่ยนจะบอกสถานภาพทางสังคมของผู้แลกเปลี่ยน บทบาทและทักษะของบุคคลอาจใช้เป็นตัวแลกเปลี่ยนในสถานการณ์ที่สังคมนั้นมีความต้องการ เช่น พ่อแม่มีคุณค่าทำหน้าที่เลี้ยงดูหลานเพื่อตอบแทนให้คนหนุ่มสาวสามารถประกอบภารกิจในชีวิตการงานได้ เป็นต้น

(7) ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีนี้ได้อธิบายสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย สังคมและบทบาทของคนมีการเปลี่ยนแปลงทันสมัยขึ้น ผู้สูงอายุอาจก้าวไม่ทันและถูกมองว่าไม่มีคุณค่า อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ข้อสังเกตในทฤษฎีนี้ว่า ในบางสังคม เช่น ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีความเจริญมากยังคงไว้ซึ่งการยกย่องนับถือผู้สูงอายุอย่างในอดีต

2.2.2 แนวคิด ทฤษฎีวัยสูงอายุ

แนวคิดกระบวนการชรา (Aging and Changing) และทฤษฎีด้านจิตสังคม (Psychosocial Theories) (ประเสริฐ อัสสันตชัย, 2552)

2.2.2.1 แนวคิดกระบวนการชรา (Aging and Changing) แบ่งเป็น 3 ด้านดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ
ความชรา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปในทุกระบบของร่างกาย มีความซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาเมื่ออายุขัยเพิ่มขึ้น ซึ่งความเสื่อมของอวัยวะไม่ได้นำมาซึ่งพยาธิสภาพในผู้สูงอายุ

(2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ
การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจเป็นการเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย และสังคม และความเสื่อมของอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย ซึ่งมีผลต่อจิตใจ การปรับตัวในสังคม เกิดการสูญเสียบุคคลที่รักก่อให้เกิดความรู้สึกซึมเศร้าตามมา และเมื่อเกษียณอายุก็จะถูกลดบทบาททางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกไร้ค่า ขาดเพื่อน และรายได้ที่ลดลงหรือขาดรายได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุต้องปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

(3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ
นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ อันเนื่องมาจากการสูญเสียในด้านต่างๆ ทำให้รู้สึกว่าเหว่ หมดหวั่ง เปลี่ยนสภาพจากผู้นำครอบครัวมาเป็นผู้อาศัย การเปลี่ยนสังคม การเจริญเติบโตของสังคมเมือง ทำให้เกิดการอพยพของคนในชนบทสู่ตัวเมืองมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น

2.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลอร์ดัน

(ลลิลญา ลอยลม, 2545: หน้า 42 อ้างจาก Lawton, 1985) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิต หรือการมีชีวิตที่ดี ในผู้สูงอายุและกล่าวว่าผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ

2.2.3.1. การมีความผาสุกทางด้านจิตใจ (Psychological Well-being) หมายถึง การที่บุคคลสามารถประเมินได้ว่า ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา มีคุณภาพ โดยประเมินได้จากผลกระทบระดับความสุขที่ได้รับ และความสำเร็จที่ได้บรรลุตามความต้องการ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.2.3.2. ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม (Behavioral

Competence) หมายถึง ความสามารถในการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งรวมถึงการท าหน้าที่ของร่างกาย การมีสุขภาพที่ดี การรับรู้ที่ถูกต้องและการมีพฤติกรรมทางสังคมที่ถูกต้อง

2.2.3.3. สิ่งแวดล้อมของบุคคล (Objective Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่

- (1) สิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และที่อยู่อาศัย
- (2) บุคคลที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อน
- (3) บุคคลอื่นทั่วไปที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ
- (4) สถานภาพทางสังคม อายุ เชื้อชาติ และเศรษฐกิจ
- (5) สภาพสังคม และวัฒนธรรมภายในชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่

2.2.3.4. การรับรู้คุณภาพชีวิต (Perceived Quality of Life)

หมายถึง การที่บุคคลมีการประเมินตนเองเกี่ยวกับความผาสุกทางด้านจิตใจ ความสามารถในการทำหน้าที่ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลดังที่ได้กล่าวมา

2.3 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

2.3.1 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression analysis: MRA)

การวิเคราะห์การถดถอย มีวัตถุประสงค์เพื่อหาสมการทำนาย หรือสมการในการพยากรณ์ โดยในกรณีที่ต้องการพยากรณ์ตัวแปรตาม (Y) 1 ตัว โดยใช้ตัวแปรทำนาย หรือตัวแปรอิสระตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป (X_1, X_2, \dots, X_k) จะได้สมการถดถอยพหุคูณสำหรับตัวแปรทำนาย k ตัว ดังนี้ (ยุทธ ไถยวรรณ, 2557: หน้า 119 – 130; มัลลิกา บุนนาค, 2555: หน้า 297)

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + \varepsilon$$

โดยที่

Y คือ ค่าสังเกตของตัวแปรตาม

X_1, X_2, \dots, X_k คือ ค่าสังเกตของตัวแปรทำนาย หรือตัวแปรอิสระ k ตัว

$\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_k$ คือ ค่าพารามิเตอร์ หรือสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ k ตัว

ε คือ ค่าความคลาดเคลื่อนของค่าสังเกต

การวิเคราะห์นี้เป็นการการวิเคราะห์เพื่อหาสัมประสิทธิ์การตัดสินใจพหุคูณ (multiple coefficient of determination: R^2 หรือ r^2) มีความหมายคือสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ของตัวแปรทำนายหรืออิสระ k ตัว ที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม และเมื่อเพิ่มตัวแปรอิสระเข้าไปในสมการถดถอยจะทำให้ค่า R^2 เพิ่มมากขึ้นโดยที่ตัวแปรอิสระ (X) ที่เพิ่มเข้าไปอาจไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) เลยก็ได้ จึงต้องมีการปรับค่า R^2 ให้ถูกต้อง เรียก R^2 ที่ปรับนี้ว่า adjusted R^2 (กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2556: หน้า 279) ในกรณีที่ค่า n น้อยกว่า 30 หรือกรณีที่ค่า

R square มีค่าสูงมากๆ ควรพิจารณาค่า adjusted R^2 แทน R square (ยูทง ไกยวรรณ์, 2557: หน้า 132) นอกจากนี้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณนั้น ตัวแปรตาม (Y) จะต้องอยู่ในมาตรวัดระดับช่วงเป็นอย่างน้อย ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรทำนายต้องเป็นตัวแปรเชิงปริมาณหรือตัวแปรทวิ (dummy variable) ที่มีค่าเป็น 0 หรือ 1 เท่านั้น

2.3.2 วัตถุประสงค์การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (ยูทง ไกยวรรณ์, 2557: หน้า 132)

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณมีวัตถุประสงค์ดังนี้

2.3.2.1 การทดสอบสมมติฐาน (hypothesis) เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหรือตัวแปรทำนายกับตัวแปรตามทีละตัว โดยมีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรทำนายตัวอื่นๆ เพื่อดูว่าตัวแปรทำนายแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรเกณฑ์ในทิศทางใด (เชิงบวกหรือเชิงลบ) ซึ่งพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในตาราง coefficients ในคอลัมน์สัมประสิทธิ์ถดถอยที่ปรับค่าแล้ว (standardized coefficients)

2.3.2.2 การทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรตาม คือตัวแปรอิสระหรือตัวแปรทำนายทุกตัวร่วมกันอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ดีเพียงใด โดยพิจารณาจากตาราง model summary ในคอลัมน์ R model สุดท้าย ซึ่งถ้าค่า R ในแถวสุดท้ายมีค่าสูง แสดงว่าการทำนายหรือการพยากรณ์ค่าตัวแปรตามจะมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น

2.3.3 ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้น

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556: หน้า 330-334; มัลลิกา บุณนา, 2555: หน้า 319-320; ยูทง ไกยวรรณ์, 2557: หน้า 143 - 147) คือ

1. ตัวแปรอิสระ X_k เป็นตัวแปรที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
2. ความคลาดเคลื่อน ε มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0 หรือ $E(e_i) = 0$

การตรวจสอบค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อน การคำนวณสมการถดถอยนั้น ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามต้องมีความสัมพันธ์เชิงเส้น ซึ่งใช้วิธีการ least square ทำให้ผลบวกกำลังสองของค่าความคลาดเคลื่อนมีค่าน้อยที่สุด ผลรวมของ $e_i = 0$ จึงทำให้ค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อน $E(e_i) = 0$ ด้วย จึงไม่ต้องตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นนี้

3. ความคลาดเคลื่อน ε มีการแจกแจงปกติ

การตรวจสอบเกี่ยวกับการแจกแจงของความคลาดเคลื่อน เป็นการตรวจสอบว่าความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงปกติหรือไม่ โดยใช้คำสั่งย่อย plot ค่า residual ในคำสั่ง regression แบบ linear ในการตรวจสอบ พิจารณาจากกราฟ histogram ของ regression standardized residual หรือกราฟ p-p plot of regression standardized residual

4. ความคลาดเคลื่อน ε เป็นตัวแปรสุ่มที่เป็นอิสระกัน

การทดสอบความคลาดเคลื่อน ε ต้องเป็นอิสระกัน ใช้สถิติทดสอบ durbin-watson

โดยมีเกณฑ์ในการสรุปผลคือ ถ้า durbin-watson มีค่าใกล้ 2 (นั่นคือมีค่าช่วง 1.5 ถึง 2.5) จะสรุปว่า ε เป็นอิสระจากกัน ถ้า durbin-watson มีค่าน้อยกว่า 1.5 จะสรุปว่า ε อยู่ในทิศทางบวก และถ้า durbin-watson ใกล้ 0 แสดงว่า ε มีความสัมพันธ์กันมาก ถ้า durbin-watson มีค่ามากกว่า 2.5 หมายความว่า ε อยู่ในทิศทางลบ และถ้า durbin-watson มีค่าใกล้ 4 จะสรุปว่า ε มีความสัมพันธ์กันมาก

5. ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อน ε คงที่

การตรวจสอบเกี่ยวกับความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนคงที่ทุกตัวแปรทำนาย (x_i) หรือเป็นการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างค่า y_i ที่เกิดขึ้นจริง กับค่า \hat{y} จากการพยากรณ์ โดยอาศัยสมการถดถอยพหุคูณที่สร้างขึ้น $e_i = y_i - \hat{y}_i$ หรือเป็นการตรวจสอบเพื่อพิจารณาว่าค่า e_i กระจายอยู่รอบๆ ค่า e ที่เท่ากับ 0 หรือไม่ หรือค่า e_i เปลี่ยนแปลงหรือไม่ เมื่อค่า x หรือ y เปลี่ยนแปลงไป ถ้าค่า e_i ไม่เปลี่ยนแปลง แสดงว่า ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนคงที่ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไข แต่หากค่า e_i เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของค่า x หรือ y จะเกิดปัญหาความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนไม่คงที่ (heteroscedasticity) แก้ไขโดยใช้วิธีการ weighted least square ในการประมาณค่าในสมการถดถอย ซึ่งโดยปกติใช้วิธี ordinary least square (เพ็ญแข ศิริวรรณ, 2546: หน้า 13 – 24)

6. ตัวแปรอิสระ X_1, X_2, \dots, X_k ไม่มีความสัมพันธ์กันเอง (ป้องกันการเกิด Multicollinearity คือ ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเองสูง ซึ่งจะทำให้การประมาณค่าสถิติต่างๆ คลาดเคลื่อนไป)

2.3.4 การทดสอบนัยสำคัญของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (Y) กับตัวแปรทำนาย ดังนั้นการตรวจสอบจึงใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) ว่าตัวแปรทำนายใดที่สัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) การตั้งสมมติฐานดังนี้

$$H_0 : \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$$

$$H_1 : \text{มี } \beta_i \neq 0 \text{ อย่างน้อย 1 ตัว เมื่อ } i = 1, 2, \dots, k$$

หรือ

$$H_0 : \text{ตัวแปรตาม } (Y) \text{ ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายทั้ง } k \text{ ตัว}$$

$$H_1 : \text{ตัวแปรตาม } (Y) \text{ ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายอย่างน้อย 1 ตัว}$$

สถิติที่ใช้ในการทดสอบคือ f-test

$$f = \frac{MS_{regression}}{MS_{residual}}$$

โดย $MS_{regression}$ และ $MS_{residual}$ ได้จากตาราง one-way ANOVA สำหรับการวิเคราะห์การถดถอยดังนี้

ตารางที่ 2.3 one-way ANOVA สำหรับการวิเคราะห์การถดถอย

SOV	df	SS	MS (SS/df)	f
การถดถอย (regression) (ตัวแปรอิสระทั้ง k ตัว)	K	$SS_{regression}$	$MS_{regression}$	$\frac{MS_{regression}}{MS_{residual}}$
ความคลาดเคลื่อน (residual)	n-k-1	$SS_{residual}$	$MS_{residual}$	
ผลรวม (total)	n-1	SS_{total}		

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ถ้ายอมรับ H_0 แสดงว่าไม่มีตัวแปรทำนายใดมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) หรือตัวแปรตาม (Y) ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายทั้ง k ตัว

ถ้ายอมรับ H_1 แสดงว่ามีตัวแปรอิสระ หรือตัวแปรทำนายอย่างน้อย 1 ตัวที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) หรือตัวแปรตาม (Y) ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายอย่างน้อย 1 ตัวแปร จึงทดสอบต่อไปว่าขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายตัวใดโดยต้องทดสอบสมมติฐานจำนวนครั้งของการทดสอบเท่ากับจำนวนของตัวแปรทำนายใช้สถิติค่าที่ (t-test) ทดสอบนัยสำคัญของ b ตัวใดตัวหนึ่งในสมการถดถอยพหุคูณ (partial regression correlation) จากนั้นจึงทดสอบค่าที่ (t-test) โดยใช้สูตรดังนี้

$$t = \frac{b}{SE_b}$$

โดยที่ b = partial regression coefficient ของตัวแปรทำนาย (x_i) ที่ต้องการทดสอบ

SE_b = ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของ b

สมมติฐานที่กำหนดในการทดสอบแต่ละตัวแปรทำนาย (x_i) คือ

$$H_0 : \beta_i = 0$$

$$H_1 : \beta_i \neq 0$$

หรือ

$$H_0 : \text{ตัวแปรตาม } (Y) \text{ ไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายตัวที่ } i (x_i); i = 1, 2, \dots, k$$

$$H_1 : \text{ตัวแปรตาม } (Y) \text{ ขึ้นอยู่กับตัวแปรทำนายตัวที่ } i (x_i)$$

ทั้งนี้สถิติค่าที (t-test) $df=n-k-1$ ที่ $\alpha = 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบค่า t ที่คำนวณได้มากกว่า t จากตารางจะยอมรับ H_1 นั่นคือ ตัวแปรทำนายมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การทดสอบจะต้องทดสอบจนครบทุกตัวแปรทำนาย (X) เพื่อพิสูจน์ดูว่าตัวแปรทำนาย (X) ตัวใดมีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) (ยูทธ โกยวรรณ์, 2557: หน้า 151 - 153)

2.3.5 การสร้างสมการทำนายพหุคูณ (ยูทธ โกยวรรณ์, 2557: หน้า 148 - 149)

จุดประสงค์ของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อสร้างสมการทำนายพหุคูณ โดยใช้ตัวแปรทำนายหรือตัวแปรอิสระตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปเพื่อทำนายตัวแปรตามครั้งละ 1 ตัว โดย

สมการทำนายในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$\hat{y} = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k$$

$$\text{หรือ } \hat{y} = \beta_0 + \beta_1x_1 + \beta_2x_2 + \dots + \beta_kx_k$$

เมื่อ \hat{y} = ค่าที่ได้จากการทำนายของตัวแปรตามในรูปแบบคะแนนดิบ

สมการในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน (standardized equation)

$$Z\hat{y} = \beta_1x_1 + \beta_2x_2 + \dots + \beta_kx_k$$

$Z\hat{y}$ = ค่า y ที่ได้จากการทำนายของตัวแปรตามในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

a หรือ β_0 = ค่า constant หรือ y-intercept

b = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (regression coefficient) ของตัวแปรตัวที่ i (x_i)

ที่อธิบายถึงค่าของ y ที่เปลี่ยนแปลงเมื่อ x เปลี่ยนไป 1 หน่วย

การนำเสนอสมการทำนายในรูปแบบของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ สามารถนำเสนอได้ 2 แบบ คือสมการทำนายในรูปคะแนนดิบ (unstandardized coefficients) และสมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน (standardized coefficients)

2.3.6 วิธีการเลือกตัวแปรอิสระเข้าในสมการถดถอยพหุคูณ

การวิเคราะห์การถดถอยเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระ เพื่อที่จะประมาณค่าตัวแปรตามโดยที่ทราบค่าของตัวแปรอิสระ ค่าประมาณจะมีความถูกต้องหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับตัวแปรอิสระที่เลือกเข้าสมการ สมการการถดถอยที่ดีคือ สมการการถดถอยที่ประกอบด้วยตัวแปรอิสระที่เหมาะสมซึ่งจะให้ค่าพยากรณ์ของตัวแปรตาม (Y) ใกล้เคียงกับค่าจริง การพิจารณาว่าตัวแปรอิสระ (X) ตัวใดมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) นั้น จะพิจารณาจากสถิติทดสอบ F สถิติทดสอบ t สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ R^2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ r และความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน $S_{Y.X}$ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556: หน้า 330-334; มัลลิกา บุณนาค, 2555: หน้า 321-322)

วิธีการเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการถดถอย มี 4 วิธี คือ

2.3.6.1 วิธีการพิจารณาทุกตัวแบบ (All Possible Regression)

วิธีการพิจารณาทุกตัวแบบ เป็นวิธีการเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการถดถอยโดยพิจารณาจากสมการถดถอยที่เป็นไปได้ทั้งหมด เช่น ถ้าผู้วิเคราะห์คาดว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ 3 ตัว คือ X_1, X_2, X_3 ที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม Y ดังนั้นจึงมีสมการความถดถอยที่เป็นไปได้ทั้งหมด 8 สมการ คือ

1. ไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดเลยที่มีความสัมพันธ์กับ Y
2. มีตัวแปรอิสระ X_1 เพียงตัวเดียวที่สัมพันธ์กับ Y
3. มีตัวแปรอิสระ X_2 เพียงตัวเดียวที่สัมพันธ์กับ Y
4. มีตัวแปรอิสระ X_3 เพียงตัวเดียวที่สัมพันธ์กับ Y
5. มีตัวแปรอิสระ X_1 และ X_2 ซึ่งสัมพันธ์กับ Y
6. มีตัวแปรอิสระ X_1 และ X_3 ซึ่งสัมพันธ์กับ Y
7. มีตัวแปรอิสระ X_2 และ X_3 ซึ่งสัมพันธ์กับ Y
8. มีตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวคือ X_1, X_2 และ X_3 มีความสัมพันธ์กับ Y

2.3.6.2 วิธีการลดตัวแปรอิสระ (Backward Elimination)

วิธีการลดตัวแปรอิสระ เป็นวิธีเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการถดถอยโดยให้สมการความถดถอยประกอบด้วยตัวแปรอิสระทั้งหมด (k ตัว) ที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) แล้วใช้สถิติทดสอบ t ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (Y) กับตัวแปรอิสระ (X) ทีละตัว และพิจารณาตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) ออกไปชิ้นละตัวจนกระทั่งไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดถูกตัดออกไป สมการถดถอยที่ประกอบด้วยตัวแปรอิสระที่เหลืออยู่จึงเป็นสมการถดถอยที่เหมาะสม เนื่องจากตัวแปรอิสระทุกตัวในสมการความถดถอยที่เหมาะสมเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3.6.3 วิธีการเพิ่มตัวแปรอิสระ (Forward Selection)

วิธีการเพิ่มตัวแปรอิสระ เป็นวิธีที่มีหลักเกณฑ์ตรงข้ามกับวิธี Backward นั่นคือจะเลือกตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามเข้าสมการครั้งละตัว โดยเลือกตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมากที่สุดเข้าสมการเป็นลำดับแรก การเลือกตัวแปรอิสระตัวแรกเข้าสมการจะพิจารณาสมการถดถอยอย่างง่าย นั่นคือให้สร้างสมการถดถอยอย่างง่าย ระหว่างตัวแปรตาม (Y) กับตัวแปรอิสระ (X) ครั้งละตัว แล้วเลือกตัวแปรอิสระ (X) ที่สัมพันธ์กับตัวแปรตาม (Y) มากที่สุด โดยพิจารณาสถิติทดสอบ t และ F ในการทดสอบ

2.3.6.4 วิธีแบบขั้นตอน (Stepwise Regression)

วิธีแบบขั้นตอน เป็นวิธีที่เลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการความถดถอยโดยใช้หลักเกณฑ์ของทั้งวิธีการลดตัวแปรอิสระ (Backward Elimination) และวิธีการเพิ่มตัวแปรอิสระ (Forward Selection) รวมกัน นั่นคือ

ขั้นที่ 1 ใช้เกณฑ์ของ Forward โดยการเลือกตัวแปรอิสระ 1 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญมากที่สุดเข้าสมการ โดยเลือกตัวแปรที่มีค่าสถิติทดสอบ t มากที่สุด หรือมี Sig. ต่ำสุด

ขั้นที่ 2 ใช้เกณฑ์ของ Backward และ Forward นั่นคือจากตัวแปรอิสระที่เหลือ $k-1$ ตัว เลือกตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญมากที่สุดเข้าสมการ จากนั้นจะต้องทำการทดสอบโดยใช้สถิติ t ใหม่ เนื่องจากเมื่อนำตัวแปรอิสระเข้าสมการอีกตัวจะทำให้ β_1 เปลี่ยนไป

ขั้นต่อไปจะทำซ้ำขั้นที่ 2 คือ เลือกตัวแปรอิสระที่เหลือเข้าสมการ ในขณะเดียวกัน อาจจะต้องตัดตัวแปรอิสระที่อยู่ในสมการอยู่แล้วออกไปจนกระทั่งไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดที่ควรนำเข้าสมการหรือไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดที่ควรถูกตัดออกจากสมการจึงหยุด จะได้สมการถดถอยที่เหมาะสม

2.4 เกณฑ์การวิเคราะห์ความสัมพันธ์

สหสัมพันธ์ (Correlation) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป (หรือข้อมูล 2 ชุดขึ้นไป) ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่ามีมากน้อยเพียงใดนั้น จะใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) โดยทั่วไปจะใช้เกณฑ์ดังนี้ (Hinkle D.E., 1998: 118)

ค่า r	ระดับของความสัมพันธ์
0.91 - 1.00	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
0.71 - 0.90	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
0.51 - 0.70	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
0.31 - 0.50	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
0.00 - 0.30	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

เครื่องหมาย +,- หน้าตัวเลขสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จะบอกถึงทิศทางของความสัมพันธ์ โดยหาก

- r มีเครื่องหมาย + หมายถึง การมีความสัมพันธ์กันไปในทิศทางเดียวกัน
(ตัวแปรหนึ่งมีค่าสูง อีกตัวหนึ่งจะมีค่าสูงไปด้วย)
- r มีเครื่องหมาย - หมายถึง การมีความสัมพันธ์กันไปในทิศทางตรงกันข้าม
(ตัวแปรหนึ่งมีค่าสูง ตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะมีค่าต่ำ)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วาสนา เทียมศร (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุเทศบาล ตำบลชนแดน อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลชนแดน อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ และศึกษาตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขและแนวทางการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ตามความเห็นของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 85 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพอนามัย 2) ด้านความรู้ 3) ด้านรายได้และการกระจายรายได้ 4) ด้านครอบครัวและ 5) ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติและค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ด้านสุขภาพอนามัย ผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ตำบลชนแดนส่วนใหญ่มีสุขภาพดี เพราะได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำ และรู้จักการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ด้านความรู้ ผู้สูงอายุ สามารถอ่านออกเขียนได้ เป็นจำนวนมากกว่าผู้ไม่รู้หนังสือ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ พบว่าผู้สูงอายุยังต้องทำงานเนื่องจากยังทำงานได้ และต้องเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนใหญ่มีรายได้จากเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพและเงินที่ตนเองทำงานได้ ด้านครอบครัว พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีครอบครัวและยังอยู่ร่วมกัน คอยดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว และด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ได้รับการดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีที่พักอาศัยที่มั่นคงแข็งแรง ปราศจากสิ่งรบกวนภายนอก สำหรับแนวทางการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ตามข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุ ได้แก่ การพัฒนาในด้านสุขภาพอนามัย ควรจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุข ด้านความรู้ ควรจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ด้านรายได้ และการกระจายรายได้ ควรจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพ ด้านครอบครัว ควรจัดกิจกรรมให้คนในครอบครัวเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ด้านสภาพแวดล้อมควรจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รักษาความปลอดภัยให้กับประชาชน ซึ่งเป็นข้อมูลสำหรับเทศบาลนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขต่อไป

ทวีชัย เชษฐเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญบ้านนาญและผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น โดยมีหลักการและวัตถุประสงค์ คือผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่าง

เห็นได้ชัด ในปัจจุบันการเกษียณอายุราชการเป็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิตผู้สูงอายุ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้สูงอายุทั้งทางบวกและทางลบ โดยเฉพาะด้านสภาพจิตใจและความอยู่ดีมีสุข การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการบำนาญ บำนาญและผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการศึกษา เป็นแบบเชิงพรรณนา ภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive study) กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิก สมาคมข้าราชการบำนาญบำนาญและผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบ (Systematic sampling) คำนวณขนาดตัวอย่างได้ 228 ราย ใช้แบบสอบถามชนิดตอบเอง (Self-administered questionnaire) ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขขององค์การอนามัยโลก (WHO (Five) Well-Being Index, 1998 version) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนควอไทล์ สถิติเชิงวิเคราะห์ใช้ค่าไคสแควร์ (Chi-square test) ทดสอบความสัมพันธ์เบื้องต้น หาค่าความเสี่ยงสัมพัทธ์ด้วย Odds ratio และใช้สถิติถดถอยโลจิสติก (Multiple logistic regression analysis) ค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ผลการวิจัย อัตราการตอบกลับ ร้อยละ 95.61 (218/228) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 53.2 มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ร้อยละ 44.4 มีอาชีพเป็นข้าราชการบำนาญประเภทครู ร้อยละ 36.6 คู่สมรสเป็นผู้ดูแลการใช้ชีวิตประจำวัน ร้อยละ 49.5 ส่วนระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ จากการประเมินตนเอง พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีความอยู่ดีมีสุขระดับมาก ร้อยละ 79.8 (95% CI= 74.45-85.19) หลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่น พบว่าการไม่มีภาวะซึมเศร้า AOR =5.10 (95% CI=1.82-14.32) และการมีรถยนต์ส่วนบุคคล AOR=5.7 (95% CI=1.50-17.15) มีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สรุป ประมาณ 4 ใน 5 ของผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความอยู่ดีมีสุขระดับมาก (Rich well-being) ส่วนที่เหลือคือผู้ที่มีความอยู่ดีมีสุขระดับน้อย (Poor well-being) ดังนั้นเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาความอยู่ดีมีสุขควรหาแนวทางในการป้องกันภาวะซึมเศร้าที่อาจเกิดขึ้น และอำนวยความสะดวกต่อการเดินทางของผู้สูงอายุเพื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาคมอย่างสม่ำเสมอต่อไป

ยุพา จิวพัฒนกุล (2010) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบภาคตัดขวางเพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว เหตุการณ์สำคัญในชีวิตครอบครัว การปรับตัวในชีวิตสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น ความเกี่ยวพันในครอบครัว และลักษณะบริเวณละแวกบ้าน ต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้ทฤษฎีระบบครอบครัวเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยสุ่มตัวอย่าง 280 ครอบครัว ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จาก 24 ชุมชนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล สมาชิกใน

ครอบครัว 882 คน ได้ตอบแบบสอบถาม 6 ชุด ได้แก่ แบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข การปรับตัวในชีวิตสมรส ความเกี่ยวพันในครอบครัว เหตุการณ์สำคัญในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น และแบบสอบถามลักษณะบริเวณละแวกบ้าน ข้อมูลได้รับการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS 13 และ LISREL 8.53 ผลการศึกษาพบว่า โมเดลที่ได้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 205.81$, $df = 177$, $p\text{-value} = 0.07$, $\chi^2/df = 1.16$, $RMSEA = 0.0242$, $GFI = 0.94$, $NFI = 0.91$) ความเกี่ยวพันในครอบครัว ลักษณะบริเวณละแวกบ้าน และการปรับตัวในชีวิตสมรสมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกต่อความอยู่ดีมีสุขในครอบครัว ($p < 0.01$) การปรับตัวในชีวิตสมรสและภาวะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวมีอิทธิพลโดยอ้อมทางบวกต่อความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวโดยส่งผ่านตัวแปรความเกี่ยวพันในครอบครัว ($p < 0.01$, $p < 0.05$) ตามลำดับ ภาวะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว การปรับตัวในชีวิตสมรส และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่นมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกต่อความเกี่ยวพันในครอบครัว ($p < 0.01$, $p < 0.01$, $p < 0.05$ ตามลำดับ) แต่เหตุการณ์สำคัญในชีวิตครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่นมีอิทธิพลโดยอ้อมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อความอยู่ดีมีสุขในครอบครัว ($p < 0.05$) โดยโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นได้ร้อยละ 79 ผลการศึกษาให้ข้อเสนอแนะต่อบุคลากรที่มิสุขภาพ ทีมสาขาวิชาชีพต่างๆ และบุคลากรด้านกำหนดนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นต่อไป

ศิริชัย รอดทัศนาศนา (2550) ได้ศึกษาเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประชากรที่ศึกษาคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 245 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ นำเสนอผลการศึกษาโดยการบรรยายประกอบตาราง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรสแล้ว ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีรายได้เฉลี่ย 135,792 บาท/ครัวเรือน/ปี อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 31 ปี สำหรับระดับความอยู่ดีมีสุข พบว่าปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย และด้านชีวิตการทำงานอยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยด้านความรู้ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตการทำงานอยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยด้านความรู้ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ อยู่ในระดับต่ำ

ส่วนระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวม พบว่ามีค่าเฉลี่ย 3.748 อยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยความสุขภาพ 3.665 อยู่ในระดับปานกลาง และค่าเฉลี่ยความสุขใจ 3.863 อยู่ในระดับสูง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุข พบว่าความรู้มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาที่พบว่า ความรู้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขแต่ในขณะที่พบว่าระดับความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลายไม่จำกัดเฉพาะความรู้ในการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐอยู่ในระดับต่ำ จึงควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีระดับที่สูงขึ้นอีกด้วย

วิรดา อรรถเมธากุล (2556) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินภาวะสุขภาพแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ และสร้างสมการพยากรณ์ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบท ตำบลคูบัว อำเภอ เมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 772 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไป แบบประเมินพฤติกรรมสุขภาพ แบบประเมินความสุข แบบประเมินความเครียด และภาวะครอบครัวเป็นสุข ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านผู้สูงอายุและหาค่าความเที่ยงของเครื่องมือโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคได้ค่าความเที่ยงของเครื่องมือแต่ละชุดอยู่ระหว่าง 0.69 - 0.84 สร้างสมการพยากรณ์ภาวะสุขภาพโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบวิธีนำเข้า (Forward Selection) ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้สูงอายุในตำบลคูบัว มีเพศหญิง จำนวน 444 คน คิดเป็น ร้อยละ 57.5 มีอายุอยู่ในช่วง 60-69 ปี มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 52.3 มีสถานภาพสมรสคู่ คิดเป็น ร้อยละ 57.6 มีรายได้พอเพียง คิดเป็น ร้อยละ 39.9 การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 66.1 และร้อยละ 33.5 ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 57.0 ของผู้สูงอายุมีความเห็นว่าตนเองมีสภาพร่างกายแข็งแรง มีโรคประจำตัวคือ โรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 54.4 ของผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวทั้งหมด และร้อยละ 86.7 ไม่มีความพิการ 2) มีปัญหาด้านโภชนาการเกินและทุพโภชนาการ คิดเป็น ร้อยละ 75.4 และร้อยละ 34.7 ตามลำดับ ด้านสุขภาพพบว่า มีภาวะสุขภาพอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 75.5 3) ตัวแปรพยากรณ์ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุคือ ภาวะครอบครัวเป็นสุข (X_4) และ เพศ (X_6) ซึ่งมีอำนาจการ พยากรณ์ได้ ร้อยละ 8.0 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 0.283 มีค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ± 7.987 และมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ 52.215 ซึ่งเขียนสมการพยากรณ์ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุได้ดังนี้ $Y = 52.215 + 0.279X_4 + 2.796X_6$

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเสนอสถานการณ์ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยใน

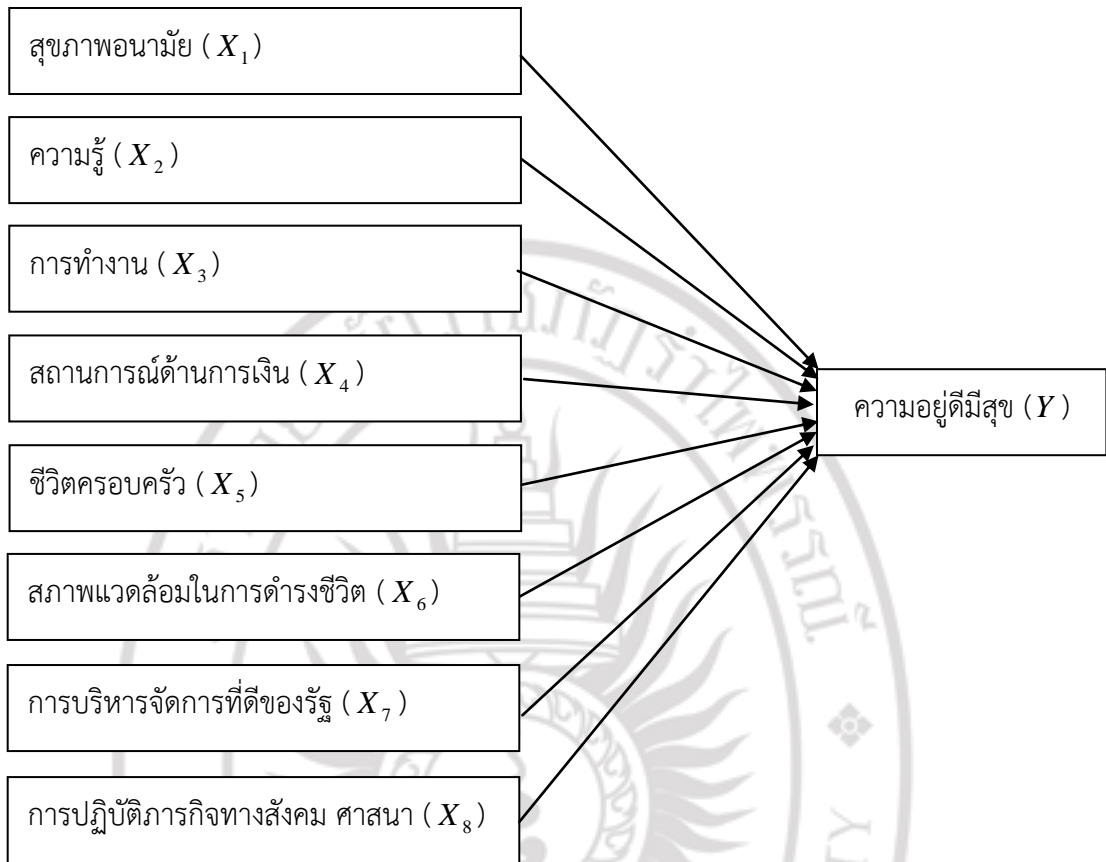
ประเทศไทย โดยหมายถึงเฉพาะผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตัวคนเดียว หรืออาศัยอยู่กับบุตรของบุตร (หลาน) และ/หรือพ่อแม่ เนื่องจากเล็งเห็นว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนมากขึ้นในสังคมสูงวัยของประเทศไทย ทั้งนี้ การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยโดยเฉพาะถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้มีองค์ความรู้ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนยกระดับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยต่อไป จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความอยู่ดีมีสุขทางด้านสุขภาพและด้านสังคมในระดับสูง เนื่องจากมีภาวะสุขภาพกาย และสุขภาพจิตในระดับดี และมีส่วนร่วมในสังคมในระดับสูง อย่างไรก็ตาม พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความอยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจในระดับค่อนข้างต่ำ เนื่องจากมีปัญหาความมั่นคงของแหล่งรายได้ ปัญหาการมีเงินออมต่ำ และปัญหานี้สะท้อน ทั้งนี้ผู้สูงอายุในครอบครัวสูงวัยในประเทศไทยต้องการการยกระดับความอยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับรายได้และการออม การสร้างแหล่งรายได้ที่ยั่งยืน และการลดภาวะหนี้สิน

2.6 กรอบแนวคิดของการวิจัย และสมมติฐานการวิจัย

2.6.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยจะใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหลักในการศึกษาในครั้งนี้ และใช้แนวคิดอื่นๆ ประกอบด้วย จึงได้ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา 8 ตัวแปร ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ และการปฏิบัติการกิจทางสังคม ศาสนา โดยสามารถสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

2.6.2 สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ การทำงาน สถานการณ์ด้านการเงิน ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ และการปฏิบัติภารกิจทางสังคม ศาสนา มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในตำบลสองพี่น้อง อำเภอบางบาล จังหวัดจันทบุรี